

spinzurați astă demineată! strigă doftorul și se depărtă de pat înfiorându-se.

— Așa iese, răspuse necunoscută cu un glas aproape de neînțeles

— Cine-i?

— Fiiu-mieu, va!

Și nenorocita căză leșinată pe podele

Istoria acestei femei iera foarte simplă. Remăsese văduvă, fără prieteni, fără avere, cu un fiu unic, pe care îl crescuse cum putu mai bine, și din pricina lui suferise toate lipsele cele mai grele.

Nemulțămitoriul, luându-se după pilde rele, trecuse cu ușurință hotarul dintre viciu și crimă, și pierise de mina călăului. Mă-să, insufletită până la cea din urmă clipală de nădejdea că-l va scăpa, nebună cînd văzù că n'are nici un chip de a-l mîntui. În deșert ceruse trupul îndată ce au putut să-l iea din spinzura-toare, în deșert îl ascunsese acoloa, frînghiea își îndeplinise datoria.

Doftorul nu uită această femeie așa de crud lovită; o viri într'un ospîtin, o vizită des, îngriji ca să fie bine tratată, și nu cruță nemică pentru a-i îndulci soarta. Avu cel puțin atîta noroc și iea că nu se mai tîmădui de nebulie. Ar fi simțit prea mult toată întînderea unei dureri pe care nemică nu o putea dămoli.

Doftorul a ajuns vestit; glăsul publicului îl pune în rangul dîntăiū printre următorii lui Galian și Boerhaave; din toate părțile îl chiamă, zilele de ar fi lungi și de cîte 72 de ceasuri nu i-ar ajunge pentru a face jumătate din vizitele însemnate pe carnetul secretariului; aurul curge la dînsul, pe piept poartă mulțime de decorații; și totu-și, în mijlocul oborurilor, bogăților, ocupațiilor ce-i absorb viața, i se întimplă adesea de-și aminteste de cea dîntăiū vizită ce a făcut, și se înfioară cînd vede un vâl negru.

Traducere de S. G.

Geologia județului Argeș

după un memoriū al D-ului Sabba Ștefănescu,
membru al biuroului geologic.

Județul cuprinde o parte muntoasă, una deluroasă și altă ses. Partea muntoasă formează a treia parte din suprafața județului, partea deluroasă și cea șesosă formează de asemenea fiecare cite o treime din întînderea județului.

Regiunea muntoasă n'are platouri întinse, nici terațe, ci

ieste despărțită în munți cu forme feliurite. Unii munți formează *grămăzi rotunde* sau *lungărețe*, alții *grămăzi în formă de ruine*. Forma di'ntăiu domină în mijloc și la marginea sudică a părții muntoase, ca exemple ne citează Dl. S. Șt. munții *Albina, Arifu, Ciocanu, Zănoaga, Scroafa, Oticu*,... Forma a doua se întâlnește la nord la granița Transilvaniei și formează virfurile Carpaților, în parte, ca exemple citează: *Căprăreasa, Scara, Avrigu, Clocotișu, Negoiu, Suru, Cocoricu*...

Coama Carpaților iese pleșuvă, coastele și poalele sînt acoperite cu verdeață, cu păduri, etc. cari împiedecă cercetările geologice și silesc să se studieze văile.

Dintre văi numără șese mai însemnate. Valea Oltului și a Argeșului, transversale și paralele; Valea Boiei, a Topologului, a Budei și a Vîlsanului paralele între dinsele înse oblice cătră celelalte două.

Stratele din regiunea dealurilor sînt ori orizontale ori numai puțin înclinate spre Sud. Ieste brăzdată de următoarele văi: a Oltului, a Topologului, a Argeșului, a Vîlsanului, a Cotmeanei, și a Teleormanului. Valea Oltului, a Topologului și a Vîlsanului se sfîrșesc în această regiune, celelalte trec în regiunea șesurilor.

În regiunea șesurilor stratele sînt orizontale, văile ce o taie sînt: *valea Argeșului, a Cotmeanei, a Teleormanului și a Neajlovului*.

Dl. S. Șt. a aflat în județul Argeșului *schisturi cristaline, pături terțiare și pături quaternare*.

I. *Grupa schisturilor cristaline* formează aproape toți munții și iese cuprinsă între muntele Coziea, muntele Stîrminoasa, ruinele lui Negru-Vodă, muntele Ghițu, Rîu-Vadului, linia de graniță spre Transilvania pe coama Carpaților și Obîrșiea Vîlsanului.

Muntele Cozia iese punctul cel mai dinspre Sud din valea Oltului, de acolo se întind spre Nord până la Rîu-Vadului, dar sînt întrerupte de conglomerate terțiare, de la gura Lotrului, până la Drăgănești.

Muntele Stîrminoasa iese punctul cel mai sudic unde se află schisturi cristaline, în valea Topologului și de acolo până la virful Scara, la N. Ia graniță se întind neîntrerupt,

Ruinele lui Negru-Vodă se află din sus de Căpățineni și formează punctul cel mai de la sud al schisturilor în valea Argeșului și de aici se întind fără întrerupere spre N până la graniță la virful Căprăresei.

Muntele Ghițu iese punctul cel mai sudic al schisturilor pe valea Vîlsanului și de aici se întind spre N neîntrerupte până la obîrșiea Vîlsanului.

Roca cea mai însemnată din grupa schisturilor cristaline iese

micaschistul ordinar și *micaschistul grenatifer*. Micaschistul grenatifer ocupă mijlocul grupeii și sub formă de bandă îndreptată de la R spre A, vine din munții Muscelului, străbate în ai Argeșului și trece în ai Vilcei. Micaschisturile ordinare vin la sudul celor grenatifere, formează cea mai mare parte a grupeii și tot sub formă de bandă mult mai largă de cât cea di'ntăiu, au direcție analogă. Amîndouă bandele sînt străbătute de vine de *quarțite* albe, vinete ori roșioare.

Spre frontieră sînt *schisturile amfibolice* și formează vîrfurile *Scara*, vîrfurile *Floriei* în valea Topologului, apoi *Podanu*, *Gîrbova*, *Paltinu*, *Căprăreasa*, *Lespezi*, *Lipitoarea*, *Jorzea*, etc. În alte bazine se află tot schisturi amfibolice în munții: *Moldoveanu*, *Picuta* *Mircea*.

Mai puțin însemnate prin mărimea straturilor și prin întindere sînt: *schisturile ardeziene*, *schisturile cu scricită*, *porfiroidele*, *schisturile pămîntoase*, *quarțitele schistoase* și *calcarurile metamorfice*.

Dintre rocele eruptive, autoriul a găsit numai bucăți de *diorită* pe coasta stîngă a văieii Boiea mare, în dreptul Muntelui *Mîzgav*.

II. *Grupa terțiară*. Se întinde de la marginea sudică a schisturilor cristaline până la o linie trasă prin punctele: Dobrești, Valea Porcului, Tutana spre Merișani la NNV de Pitești și până la confluența riului Doamnei cu Argeșul. Munții Albina, Lespezi și toate dealurile din regiunea colinelor sînt formați din aceste pături.

Autoriul admite trei sisteme: eocen, miocen și pliocen.

Iată ce depozite constituie grupa terțiară:

1-ii. Conglomeratele de la Găujanii, Băiași, Căpăținenii, Cheia Vilsanului, Sălătruc și Drăgănești apoi greziile de la Căpăținenii, Sălătruc, Bumbuești, Coziea, Poiana și Pripoare;

2. Argilurile de la Căpăținenii, Sălătruc, Bumbuești, Jiblea, Runcu, Titești cari se află peste celelalte;

3. Greziile de la Malul alb, din marginea Oltului în sus de Fedeleșoiu; și

4. Deosebite argiluri și năsipuri cu congerii și paludine.

Sistemul eocen. Se întinde între linia sudică a schisturilor cristaline și între o linie care pleacă dintre comunele Galeșiu și Pietra, trece pe la poarta comunei Oiești și se depărtează către Olt, între Fedeleșoiu și Băbuești. Este format din conglomerate, grezii și argiluri ce la acopăr imediat.

Cum că conglomeratele și greziurile sînt eocene a dovedit autoriul prin fosilele ce a cules și determinat. D-sa însiră multe, noi vom însiră cîte-va: *Nummulites Lucasana*, Deff., *Nummulites intermedia*, d'Arch; *Nummulites Leymerii*, d'Arch et Haime; *Nummulites perforata* Orb. Ca loc foarte însemnat, pentru înlesnirea

cu care se găsesc și se pot culege numușiți, citează ripa *Trepiraele*, în marginea Topologului și în marginea Sălătrucului. În privința constituției acestei ripi ne spune că iese alcătuită din năsipuri galbene și albe, printre cari sînt intercalate pături subțiri grezii și conglomerate mărunte.

Despre conglomerate crede că s'au așezat lingă țermul mării eocene și că sînt contemporane cu greziurile, tot o dată alternanțe de grezii cu conglomerate nu lipsesc.

Despre argilurile așezate peste greziuri ne spune că cuprind fosile, dar în stare așa de rea că nu se pot determina. Totuși în ripa lui Coră la Căpățineni în marginea Argeșului a putut vedea că fosilele se raportează la genurile: *Cerithium*, *Turritella*, *Pleurotoma*, *Natica*, *Dentalium* și *Astrea*.

Deși de pe aceste fosile așa determinate spune Dl. S. St. că nu are drept să puie paturile argiloase în formațiunea eocenă, tot se hotărăște pentru eocen pe felurite considerații și anume:

1) Totdeauna între grezii și argiluri iese alternanță de strate subțiri; urmează deci că s'au depus în aceleași ape.

2) Argilurile repausază în stratificație concordantă pe grezii; ceea ce însumă că, configurațiunea solului nu s'a schimbat între depunerea greziilor și a argilurilor, ci numai materiile ce apele țineau în suspenziune.

3) Acolò unde greziile sînt înclinate și argilurile sînt înclinate, fără ca concordanța de staticitate să fie alterată. Această însemnează că, greziile și Argilurile țerau depuse împreună și asupra amindorura s'a exercitat puterea care le-a făcut să țea pozițiunea înclinată cu care se prezintă astăzi.

Dl. *George Primics*, citat de Dl. S. St. a publicat în *Anuarul geologic al Institutului regal unguresc*, vol. al VI, fasc. 9 din 1884 un articol intitulat: *Die geologischen Verhältnisse der Fogarascher Alpen und des benachbarten rumänischen Gebirges*. În acest studiu Dl. Primics pune argilurile de cari am vorbit mai sus în neogen (adecă în acea formațiune care se împarte în mediterană, sarmatică și congriană).

Din miocen ne spune Dl. S. St. că a aflat grezii la Malul alb, care-i o ripă în marginea Oltului, din sus de comună Fedeleșoiu. Această ripă arată pături de grezii silicioase, foarte poroase, ce se pot măcina ușor, de colorare cenușie, mai închisă la bază și mai deschise spre paturile de sus. De acolo a trecut în județul Vilcei unde au mare dezvoltare, după dl. Gr. Ștefănescu sînt mai nouă de cît Eocenul și mai vechi de cît pliocenul.

Noi am fi plecați a ne uni cu părerea lui Primics că argilurile vor fi fiind neogene pentru că după cercetările D. lor Piliđi și Ștefănescu se află terenuri sarmatice în județul Prahova; se

știe de asemenea că se află și mediteraniene și ieste de crezut că se vor fi prelungind și până în Argeș

Sistemul pliocen. Stratele sînt alcătuite din felurite argiluri, năsipuri, marge și lignite.

Toate stratele din cari sînt constituite dealurile din jurul Curtei de Argeș, cît și cele ce se întind spre Vest, către Tigveni, până la Olt și spre Est, către Mușetești, până la Vilsan, se rapoartă la pliocen. Toate sînt concordante și puțin înclinate spre Sud.

În argilurile de la baza dealului Bunila, care formează pătorețele nordic al văiei, se află *Paludina turgida*, Bielz. Mai sus de Valea Iașului în râpa Hirtopului se află în argiluri de la bază: *Paludina Craiovensis*, Tourn.; *Paludina Deschmaniana*, Brusina; *Congeria*; *Cardium*; etc. În năsipul ce formează partea de sus a râpei se află: *Paludina Craiovensis*, Tour.; *Paludina bifarcinata*, Bielz.; *Rissoina pusilla*, Brou.; *Melanopsis*; *Unio*; *Cardium semisulcatum*, Rousseau; *Lymnea*; *Congeria*.

Pe șoseaua ce duce la Rîmnicul Vilcei, între Tigveni și Fețieni se află o ripă foarte însemnată, numită ripa Gbionoaiei. (Alimăneștii Ciofrîngei), naltă de 40 m. cu stratele bine mărginite, fosile sînt foarte multe deși sfîrmičioase!

Începînd din jos în sus arată Dl. autoriu stratele următoare:

1. Un strat de argilă, gros de 5 m. și mai mult — căci margina de jos nu i se vede — fosile n'are;
2. Un strat de năsip micaceu, gros de 4 m. și cu puține fosile din genul *Cardium*;
3. Un strat de argilă verde, gros de 10 m care cuprinde șese orizonuri fosilifere. Fosile caracteristice sînt: *Congeria amygdaloides*, Dunker; *Paludina bifarcinata*, Bielz; *Paludina Brusina*, Néum; *Cardium*; *Bythina*; *Emericia*; *Valvata*.
4. Un strat de năsip, gros de 12 m. cuprinzînd și păturele de argilă.
5. Alternanța de argilă gălbie și năsip, grosimea de 4 m.
6. Argilă plastică, verde, grosă de 1 m;
7. Năsip și prundișuri, grosime de 1 m. 3;
8. Argilă năσιμοasă și marge pe cari se săpată șoseaua, în partea despre ripă a găsit: *Congeria*; *Emericia*; *Cardium semisulcatum*, Rousseau; *Bythina*; *Paludina bifarcinata*, Bielz; stratul are grosime de 4 m. până la 5 m."

Stratele 3 și 4 corespund cu cele ce formează ripa Hirtopului.

Toate dealurile până la Olt sînt formate din aceleași pături și cu fosile foarte multe.

Formațiunea descrisă sub nume de pliocenă ieste cea numită de Tietze și de geologii cei mai însamnați formațiunea cu *congerii* și cu *paludine*. După cercetările făcute până acuma s'a dovedit

existența acestei formațiuni la Craiova, la București, în județul Argeșului, în al Prahovei, în al Buzeului, în partea sudică a Moldovei și după cercetări mai nouă ale D lui Cobilcescu și în Moldova de sus. Așa în județul Iași sub lössul și prundul quaternar se află o pătură de năsip nu tocmai groasă; de pe fosilele aflate, de Dl. Cobilcescu pătura aceasta iese congeriaua.

Grupa quaternară se întinde de la marginea sudică a pliocenului către județele învecinate și iese formală din löss și pietriș. În notele lui *Tietze* am văzut ce spune acest geolog despre loessul și prundul din Prahova. Curtea de Argeș, de și încunjurată de dealuri congerieni, iese clădit pe pățuri quaternare.

Ca închiere putem fi mulțumiți de lucrarea D-lui S. Șt., numai l'am îndemnat să lese clasificarea franceză a formațiunilor și să fie strict samă de lucrările geologilor austriaci.

prescurtat de T. U.

Fae ce-a făcut tata

(Anecdotă populară).

Un biet om s'a dus o dată la un târg și iel călare,
Cum merg oamenii pe la țară și cum poate fie-care,
Mers'a 'n târg, a tras la gazdă, șaua, ieapa și-a lăsat,
Și prin târg apoi ca omul, mers'a după cumpărat.
Tîrguește și se'ntoarce înapoi la gazda lui
Să-și iea ieapa să se ducă; dar la gazdă ieapa nu-î.

Dă pe ici, ba dă pe colò, cată 'ntreabă și iear cată
Pău ce cată și pe-acolò unde mai cătase o dată.
Umblă cată prin tot locul unde nici putea să fie,
Și prin casă pe sub paturi poate și sub pălărie,
Și la urmă și iea randeaua, ieapa alt stăpîn își are,
Haide a casă apostolește-altul merge acum călare,

Pe'mprejuru-i umblă lumea și se'ndeasă și furmică,
Unii ieapa zic c'o cată, alții alta ori nemică.
Unii spun c'asă 'ntimplare au avut și iei vr'o dată
Și'l prăvesc pe om cu jale și cu dînsul ieapa cată,
Și-î tot spun că va găsi-o că doar mare'i Dumnezeu
Alții zic că va găsi-o că lor nu le pare reu.
Ieară iel prăvindu-și șaua ce scăpase ne luată
Și'nnălțînd din umeri zise cătră lumea adunată
— Șaua iese păn'acuma, tot am șea, șeluța mea
Și mai dînd vr'o zecă galbeni chiar și ieapă voiü avea

Căci pe cit se vede ieapa mi-a luat'o cine-va
Că, la dracul, nu-î ca fumul să se pieardă 'n vînt așa.
De voiî da de dînsa, bine, unde-va pe ici colea
Orî acel ce mi-a luat-o să mi-o dee dacă-ar vrea...
Nu știu zeu... dar îeu știu una socoteala'mi îeste gata
Dacă nu-î și nu-î, atuncia, fac și îeu ce-a făcut tata.

După asta ce mai fuse, poate spune cine știe,
S'a pornit a casă omul orî se puse pe beție,
Sanătate, pace bună zic și zeu că nu mai știu
La pricinî de tîlhărie nu voiî martur ca să fiu..
Înse vorba ce îel zise, la apus la resărit
De la crîsmă'n toată lumea s'a întins și s'a lătit:
Că de-ar fi să nu-și găscă ieapa lui ce-a fost pierdut
Hotăritu-s'a să facă precum tată-su-a făcut.

Pr'între altă multă lume ce auzise s'a 'ntîmplat
De-auzi și cel ce ieapa de la om a fost luat.
Lumea toată vra să știe ce făcuse tatăl lui,
Dar îu gînd ca să gîcească nu-î venise nimănuî.
Toți voieau să știe vorba cum s'o îee la 'nteles
Și de vrea să știe lumea, cel cu buba mai ales.

Stă la gînd și îel și lumea: „Ce să fie, ce să fie!!
Știe farmeci ticălosul orî vr'o altă măiestrie,?...“
Stă la gînd acuma, și lumea ca și din-ul se gindea,
Dară îel la urma urmei chiar de-a binele credea
Că vr'o vîrajă știe, poate niște lucruri diavolești,
Păgubașul naibeî, ș'apoi numai vezi că te trezești
Că te-apucă-o zghihueală de te sfarmă ca pe tine
Orî vr'o mină'î îea, orî glasul, orî mai știi ce dracu'î vine
Te găsește-o dănănaie orî mai știi ce Dumnezeu,
De te duce pe prăjină orî pe sus... orî și mai reu...
Și'n sfîrșit se hotărește după ce s'a răsîndit
Să-i-o deie ca să scape și să fie liniștit.

— Îeie-și-o dracului, boalelor ducă-se

Meargă cu dînsa

Deie-o dar lupilor, ție-o sau brînză chiar

Facă dintr'însa !..

După asta îea și ieapa și'napoi la om o duce
Arătîndu î e'a găsit'o. Ș'apoi vra ca să-l apuce
Pe departe ca să î spuie pe cînd ieapa și-a pierdut
Ce zicea că vra să facă precum tată-su-a făcut?

—Apoi dă, de o dată, bade, îi răspunde, îți mulțămesc
Că-mi găsiși sârmana ieapă și-s datoriu să te cinștesc;
Iear de vorba care-am zis'o pe cînd ieapa s'a pierdut
A trecut atîta vreme și ce-am zis am și făcut.
Tatăl mieu ca mine tocmai un năcaz o dat'a tras.
Tot călare 'n tîrg mersese și pe jos a fost remas ;
Și-a luat și iel atuncia șaua 'n spate frumușel
Și s'a 'ntors pe jos a casă ; ieară ieu făcuî ca iel.

T. D. Speranță.

DUELUL *)

Supunerei orbești a mai tuturor la opinia publică se datorește păstrarea unei remășiți ciudate din deprinderi de mult părăsite în mijlocul culturii noastre, care îi iese cu desăvîrșire protivnică. Această remășiță iese duelul. Duelul dovedește, că dorința de a trăi iese mai slabă în om de cît instinctul social ; căci dacă ar fi cealaltă mai tare, nici un om nu s'ar pune într'o primejdie vădită și de care poate ușor să se ferească, numai pentru ca concetățenii săi, din cari pentru fiște-care de o parte n'are nici o simțire, în totalitate să aibă idee bună de iel și să-i recunoască dreptul de a se afla între dinșii. Duelul iese negarea desevirșită a tuturor principiilor, pe cari se întemează civilizația de astă-zî. Duelul însămnă o năvălire selbatecă a bîrbariei primitive în organizarea noastră politică și socială așa de înaintată.

La început ieră duelul negreșit firesc și îndreptățit. Face parte din cele di'ntăiū fenomene antropologice ori mai bine zoologice și nu-î altă ce-vă de cît cea mai simplă formă a luptei pentru traiū, în care vedem izvorul întregii desvoltări. Cînd un om primitiv vedea în altul o piedecă pentru indestularea unei lipse ori a unui gust, îl atacă negreșit fără întirziere. Caută să alunge ori să

*) Traducere din o carte a lui Max Nordau, intitulată : *Die conventionellen Lügen der Kultur Menschheit*. Achte Auflage. Leipzig 1884.

omoare pe rivalul său pentru aceea-și femei, pe cel ce-
 fură roadele copacilor, pe cel ce se viră în peștera sa de
 dormit ori pe cel ce avea una mai bună. Lupta avea pri-
 cini serioase și se întrebuintă ori ce armă și ori ce mi-
 jloc. Cel mai tare zugrumă pe cel mai slab, cel mai șiret
 înșelă pe cel mai prost, cel mai băgătoriu de samă apucă
 pe cel leneș în somn. Își punea omul în joc vieța, dar
 avea de gînd să nemicească pe dușman. Societăți întemeiate pe dreptate au pus sfîrșit acestei stări în care pen-
 tru a nu fi omorît trebuia să fii mai tare de cît ceial-
 lalți oameni în vre un chip. Negreșit și dreptul are ca
 temelie silnicia, cei mai slabi a trebuit să se supuie vo-
 inței celor tari și să-i asculte. Dar propășirea în desvolta-
 rea dreptul de la al celui mai tare spre dreptul unei societăți
 morale stă tocmai în aceasta, că înalță dreptul individual
 și concret al puterii la un principiu general, a cărui a-
 ducere la îndeplinire nu mai atîrnă de puterea unui in-
 divid oare-care. Barbarul zice: „Această proprietate iese
 a mea, pentru că am avut destulă putere pentru a pune
 stăpînire pe dinsa și nime să nu se ispitească a se atinge
 căci îl voi omori.“ Asemenea vorbe și pretenții ieratu
 drepte dacă cel ce vorbea avea și putere de a le împlini;
 de nu, de vorbea ast-feliu cătră unul mai tare de cît din-
 sul, ieratu minciunoase. Veni civilizația și zise generalizînd:
 „Ai această proprietate și nime nu trebuie să ți-o iea.“
 Acuma pretenția se făcù dreaptă în ori ce întimplare.
 Adevărul ieî nu mai atîrnă de la puterile celui ce vorbea.
 Dacă individul iese prea slab, pentru a-și apăra proprie-
 tatea, cere ajutoriu de la societate care firește că iese
 mai tare de cît cel mai tare individ. Dreptul obiectiv in-
 nădușe decî pe cel subiectiv, a cărui rădăcină iese în
 putere, și individul nu mai are nevoie să-și apere dreptul
 cu putere, chiar trebuie să nu-l apere ast-feliu, dacă vo-
 iește să nu greșască în potriva legii fundamentale a so-
 cietăței, care dă numai societăței apărarea principiilor de
 drept ce a întemeiat și nu primește ca individul să-și facă
 singur dreptate.

Duelul a ramas cu desăvîrșire neatins de această dezvoltare a dreptului. Legea apără proprietatea și nu apără viața. Obiceiul și legea scrisă nu îngăduie unui om să iei ceasornicul altuia din buzunariu, dar îngăduie și obiceiul și dreptul scris nu oprește în deajuns, ca același om să străpungă ori să împuște pe altul, numai de-i mai bine deprins cu scrima ori știe mai cu ghibăcie trage cu pistolul, prin urmare să-i iea viața, care tot face mai mult de cît un ceasornic. Pe cîtă vreme credeau oamenii în zei personali și într'o lume cîrmuită de voința acelora, tot mai avea duelul un înțeles. Însemnă în teorie altă ce-vă, nu dreptul pumnului; protivnicii și marturii lor mergeau la luptă nu cu închipuirea, că cel mai tare va dovedi pe cel mai slab, ci cu convingerea, că Dumnezeu va da biruință celui ce avea dreptate și că cel ce n'avea dreptate luptă nu cu un protivnic: poate mai slab ci împotriva puterii mai pe sus de fire a stăpînului nevăzut al lumii. Atunci duelul ieră un așezămint de drept și nu triumful puterii. Își pierde inse acest caracter într'o societate care nu crede în D-zeu personal și în amestecul mai pe sus de fire a celui D-zeu în relațiile între oameni. Duelistul luminat știe, că n'are lingă sine nici un păzitoriū nevăzut, cînd își apără dreptul, și nu se teme că se luptă cu Dumnezeu cînd trage sabia pentru o pricină nedreaptă. Ieste deci duelul o falsificare nerușinată a tuturor principiilor de drept și o dare pe față a legii primitive, care dă viața celui mai slab, fără nici o cruțare, în mîna celui mai tare.

Ca în toate celelalte nebunii și prejudiții ale iei ieste societatea și în față cu duelul cu desăvîrșire nelogică. Dacă dă voie, ba chiar cere numai de cît, ca membrii iei să se întoarne la stare de selbategi mîncători de oameni și fără pedeapsă să atace viața unuia, al căruia nas nu le-ar fi plăcut, ar trebui să fie logică, să dea voie, ca să se petreacă lupta sub aceleași condiții ca în starea de selbătăcie.

Dacă ieșim din civilizație în punctul cel mai de samă, ieste de ris și nebunie, a ne mai îngreuiă cu vre-o con-

siderație de ale civilizației și a ne opri mișcările. Am voie, să fiu om civilizată ori selbatec; dar cînd mă hotăresc pentru cea din urmă; trebuie să fiu selbatec în toată puterea cuvîntului. Vrau să am dreptul să întrebuintez în lupta cu protivnicul meu toate mijloacele, ce-mi vor veni la socoteală. Vrau să-l apuc pe neașteptate și să-i vir cuțitul în spate, dacă mă tem că alt-feliu nu-l voi putea dovedi; vrau să-i dau foc casei noaptea și să-i taiu gîtul în timpul învălmășagului. Tot la asemenea lucruri mă aștept și mă pregătesc. Păzască-se și protivnicul cit va putea. Pe ce temeiu îmi poronțește societatea să nu mă lupt așa, cu ce drept nu mă lasă să-mi ieu în ajutoriu suprinderea în somn și cucosușul roș? Poate nu pe temeiul dreptului în ființă? Dacă-i vorba de acesta, atunci înaintea de toate ar trebui să nu se îngăduie ca doi oameni pentru o pricină de obicei neînsemnată să se amenințe cu omorire.

Dar nu. Societatea nu ține samă de logică. Poronțește să ne ajutăm cit putem singuri și tot o dată nu îngăduie să ne apărăm cit trebuie. Cel ce se bate în duel trebuie să-și puie viața în primejdie ca un selbatec, dar nu trebuie, ca selbatecul, să asculte de toate îndemnările îmboldirei de a trăi. Ieste datoriu să fie pe jumătate selbatec și pe jumătate civilizată. Așa voiește societatea în dreptatea și înțelepciunea iei. Un hoț îndrăzneț te-a călcat pe picior, ai voi mai bine să-l desprețuești pentru obrăznicie ori cel mult să i-o plătești cu o palmă. N'ai voie. Trebuie să-l provoți, trebuie să-ți puie viața în cumpană. Dar ți-ai petrecut viața cu cărțile și n'ai minuit nici o uneltă omoritoare afară de foarfece pentru unghii, pe cînd cel ce te-a insultat ieste un pierde-vară, care și-a petrecut tot timpul deprinzîndu-se la scrimă și la tras cu pistolul? Iești de plîns, căci n'ai noroc; dar trebuie să te bați. Ai datorii sfinte pe lume, tu cîștigi hrana familiei tale, a părinților tăi, femeea și copiii trebuie să pieară, dacă mori tu, pe cînd protivnicul tău îi singur pe lume ori îi bogat și aduce cel puțin pe cîmpul de luptă numai viața sa nu și-a celor mai iubite rude? Nimăruî nu-i pasă.

Bate-te, omoară ori mori, căci de nu faci așa, iești laș și desonorat. Dacă cazî și femeea ta cerșitorește și copiî tăi ajung hoți și prostituate ori mor de foame, n'ai de așteptat milă ori ajutoriū de la nime. Dar dacă din aceste pricinî nu vrei să-ți pui viața în joc, toți te scuipăm în obraz. Așa vorbește societatea și cine vrea să trăească într'insa, trebuie să se plece înaintea acestor idei îngrozitoare și de desprețuit.

Militarismul mai ales iese de vină pentru păstrarea duelului. Nu din întîmplare iese duelul în armata lege și ofiteriul care nu se bate tot așa de lesne cum fumează o țigară se izgonește cu despreț și batjocură. Războiul iese tot un apel la putere ca cel de pe urmă izvor al dreptului și prin urmare o întrerumpere trecătoare a civilizației și recădere în selbătăciea primitivă. Ce minune, deci, ca oamenii, a căroră îndeletnicire iese războiul, să fie aplecați, să aducă principiile acestuia și în viața lor privată și să vadă în sabie și revolver singura lege pentru relațiunile sociale, după cum tunurile și puștele sînt singura lege pentru relațiunile între popoare? Noi găsim înse un mijloc de a lupta împotriva acestei selbateci pre-judecăți. Cel mai bun mijloc de a dovedi o absurditate, iese, a o împinge până la cele mai îndepărtate urmări. Ar trebui să se găsească bărbați hotărîți, cari cînd i-ar provoca cine-va, să primească, să dovedească pe protivnic într'un chip cum-va, apoi să se lese arestați și să vorbească ast-feliū judecătorilor: „Ieu sînt om civilizat și nu vinătoriū de reni din vrista de piatră. Am acelea-și idei ca și civilizația noastră. Respect legea și privesc pe judecători ca singura autoritate care are dreptul, de a o aplica și a pedepsi pe cei ce o încalcă. Ieată înse că un om a venit și m'a silit, să-mi fac singur lege, să-mi fiu singur judecătoriū și să-mi caut apărarea în arme. Cu un cuvînt, a nemicit pentru mine condițiunile normale ale vieții civilizate și mi-a declărat războiū. Nu puteam de cît să primesc. Am purtat înse războiul întocmai după regulile ce se urmează la războaiele între popoare civilizate.

Datoria diplomației unui popor ce poartă războiul iese de a se îngriji de aliați. Mi-am căutat deci aliați. Mă bucur de reușita diplomației mele. Am reușit să închei alianță cu doi alteți de la circ, cu trei maiștri de scrimă și cu cinci pușcași de frunte. Datoria unui șef de armată iese, să întâlnească pe dușman pretutindenea cu puteri mai mari de cât ale aceluia. Am împlinit conștiincios și această datorie. Biruința o câștigă cel ce mobilizază iute și lucrează mai cu ghibăcie. Am mobilizat mai răpede de cât protivnicul meu. L'am surprins iew și cu aliații miei, tocmai cînd nici nu visă. Se jelue, că nu l'am înștiințat de locul și de timpul întîlnirei. Îmi vine să rîd. N'am aflat în nici o carte modernă despre știința războiului, că se obișnuiește, să se hotărască locul de întîlnire pentru lupte hotărîtoare. Ca totdeauna Dumnezeu a fost din partea batalioanelor celor mai mari. L'am bătut reu pe dușman. Puteam să-l fi omorît, dar l'am lăsat cu vieață. Am voit să rămănem pînă la urmă războinicilor civilizați. I-am pus învinsului contribuție de război. I-am cerut să plătească cheltuețele, adecă leafa aliaților și prețul cîtor-va șipurî de vin. Pînă ce a plătit l'am ținut în puterea noastră adecă sub noi. După ce a plătit, i-am dat drumul. Și atîta-i totul. Fiînd că m'a silit să port războiul privat, l'am purtat după toate regulele primite în punctul de vedere diplomatic, strategic, tactic, și finanțial."

Cel ce ar vorbi așa, ar fi negreșit osîndit, pentru rîniri cu voie și silnicie. Dar nu face nemică. Ori ce pas înainte se cumpără cu jertfe. Pentru slobozenia de a gîndi, mulți oameni aleși au fost chinuiți și arși. Nu trebuie să ne uităm la pedepse așa de neînsemnate ca închisoarea pe cît-va timp, cînd numai așa iese cu putință să triumfe civilizația în protiva selbătăciei, mintea în protiva nebuniei. De se vor află numai 100 de bărbați hotărîți într'o țară și vor duce ast-feliu *ad absurdum* duelul, în curînd ar pieri această urmă de bărbărie dobitocească, așa de cocolită de societatea noastră civilizată *).

*) Deși nu împărtășim în totul ideile lui *M. Nordau*, am crezut folositoriu a le face cunoscute. N. R.

**Legile istorice cari esplică limba romînă de VASILE
IONESCU profesor de limba Romînă la școala
„Vasile Lupu“ Iași 1884.**

În cîte-va fețe a voit Dl. Ionescu să concentreze tot ce se știe despre limba romînă! Are dreptate căci, pe cît vād din prefața D-sale, are obiceiū a cere *ca elevii să-și însușască prin recitare* cunoștințele privitoare la limba romînă. D-sa privește ca o greșală a află legea împreună cu elevii și a o sprijini cu dovezi în potriiva celor ce nu o primesc orî poate nu vor voi să o primească cînd vor vedea-o. Elevii nu trebuie deprinși să discute și să se convingă, ci destul iese să le spue profesorul: iese cutare lege, s'a făcut cutare schimbare, are cutare vechime și sănătate. Pe de rost băiete! Pentru a-și recomandă marfa Dl. Ionescu reproduce o parte din critica făcută de dl. Pompiliū în „Convorbiri literare“. Nenorocirea d-lui Pompiliū, și a d-lui Ionescu care-î calcă în urme, iese că n'au răbdat să vadă gramatica mea gata ca să știe pentru ce clase am merit'o. Acești domni au binevoit a crede că am pus fonetica pentru clasa I-a și sintaxa pentru a doua, pe cînd ieu am pus fonetica pentru clasa a V-a și sintaxa pentru a VI-a. Etimologia care-î pentru clasa întâiea (și anume pentru clasa aceasta numai partea scrisă cu litere mari) nu-î prea grea, elevii din clasa I-a gimnazială o învață, pe înțeles înse, mărturisesc. N'am făcut cercare cît am dat și ieu lecții de românește, dacă se dă și la recitare, după pedagogia d-lui V. Ionescu.

În *Fonologie*, cum am zice *fonetică*, spune dl. Ionescu că *schimbările sint pricinuite de feliurite înriuriri locale, organice și etnice*. De ce n'a explicat ce înțelege D-sa prin asemenea vorbe de bună samă nu de ajuns de limpezi pentru elevii din cursul inferior! Se vede că numai ca să nu ieasă cartea prea mare! Apoi tot îi bine, recitează băieții, cum recitează și alte cuvinte fără înțeles și tot învață, ba vor ajunge și oameni mari, dacă vor avea noroc.

Grija ce-l roade pe dl. Ionescu iese cum ar face să poată ținea minte elevii legile D-sale și spune că trebuie să le știe și invers și dă regulile mnemonetice pentru ca să se țină minte cîte cîte schimbări a suferit fie-care vocală! Iată metodă, de ce nu mi-a deschis ciue-va ochii să fac și ieu așa în gramatica mea!

Dl. Ionescu a învățat multe de cînd a dat la lumină încercările d-sale asupra ortografiei romîne și, deși monstruoasă, scrierea de față tot samănă a ce-vă de samă; înse nu s'a pătruns îndestul de ceea ce se numește *lege fonetică* și de cum se dovedește *fința unei asemenea legi*. Modul d-sale de a discuta iese foarte ciudat, înse

înnainte de a ajunge la această parte a lucrării D-sale voiû însirã mai multe greşeli mârunte la părere, dar cari dovedesc lipsa de temelie sãnãtoasã în cunoştinţele adunate de dl. Ionescu.

Pe pag. a 3 gãsim *palatuciû-pã'ãtuşû*, deci D-sa admite cã uciû a dat *uş*. Unde a dovedit D-sa orî alţii asemenea lege? Ce, dacã a gãsit'o la Cihac, urmeazã cã-i bunã chiar? Apoi ce face cu *l* între douã vocale, de ce-l lasã neschimbat?

Tot pe pag. 3 gãsim *trombeta-trumbiță*. De unde d-le Ionescu? Nici accentul nu-l ții în samã, nici legile fonetice, nici nemicã!

Tot pe pag. 3 ne pune legea urmãtoare :

2. e finalû-î: vulpe(s)-vulpi, homene(s)-ómeni, cane(s)-cãni, timpure-timpurî, cãrnure-cãrnurî...

D-sa ne spune cã *e* final s'a fãcut în *i* și pentru aceasta ne citeazã douã grupe de exemple cu totul streine unele de altele. Cele trei di'ntãiu sînt niște plurale de la declinarea a III latineascã, sub forma clasicã, și într'insele n'avem a face cu prefacerea din cauze fonetice a lui *es* în *i*, ci cu un plural în *i* fãcut prin analogie. Dovadã cã fenomenul nu-i petrecut în limba romînã aducem formele italiene: *uomini, cani, volpi*, etc. cari au deasemenea un *i* în loc de *es* clasic. Acest fenomen foarte vechiû, petrecut în latina popularã și nu din cauze fonetice, îl pune dl. Ionescu alãturea cu producerea formelor *timpurî, piepturî* pe lîngã cele vechi *timpure, piepture*! Fenomenele din urmã s'au petrecut în romãnește și lepãdarea formelor cu *ure* s'a întîmplat tîrziu, chiar în veacul al XVI tot se aflã dese ori. Acuma, chiar dacã ar fi vorba de vre o prefacere foneticã în aceste exemple tot n'ar trebui alãturate cu cele de mai sus și grãmãdite într'o singurã lege. Prefacerile ce se fac o dãtã și din acelea-și pricinî trebuiesc aduse ca exemple, dar nu exemple culese din cele patru colțuri ale lumii. Noi nici nu putem admite pãrerea cã în *timpurî* vine *i* din *e*, prefacerea aceluî *e* final nu putea sã fie cunoscutã la toți Romînii, cãci nu-i lege generalã în limba romînã, ci dialectalã, prefacerea lui *e* final neacc. în *i*; apoi acei *i* nu se scurteazã, avem *fierbinte*, prefãcut la Moldoveni în *herbinti* cu *i* final întreg, la *timpurî* inse *i* final iese scurtat. Mai de grabã formele cu *i* s'au produs pe lîngã *e*, prin analogie cu pluralele femeestî; dupã cum se zicea: *sãgeate* și *sãgeți, judecate* și *judecãți, bucate* și *bucãți*,... tot așã se va fi format și pentru neutre o formã cu *i* pe lîngã cea cu *e* și mai pe urmã s'a pierdut forma cu *e* cum s'a pierdut și de la substantivele femeestî citate mai sus și mai mult încã de la cele în *rã*: *gurã, gurî, (gure s'a pierdut) spãrture, spãrturî, (spãrture s'a pierdut)*, etc... cum cã pluralele neutre au putut sã se confunde cu cele femeestî, nu trebuie sã ne mie-

răm de vreme ce potrivirea finalelor și formele de la adiectivele cu cari se acordă substantivele sînt în totul acelea-și. Afară de acestea chiar și acuma, acei ce nu au adîncit de ajuns chestia genului neutru în romînește, socot că substantivele neutre sînt la singurît bărbătești și la înmulțit femești.

Ce mai rămîne din legea D-lui Ionescu alta, de cît dovadă că nu-î în stare să descopără și D-sa, cum se laudă în prefață, legi nouă și să dreagă pe acele vechi aflate de alții?

Alții fricoși, se țin ca orbul de gard și nu se despart de legile fonetice, D-ta înse, o dată bărbat, aruncî cîrjile și plin de iuspirare prevestești schimbări viitoare și născocoști de cele trecute! La pag. 4 aflăm forma *cârnațiu-cârnațu*; ne mierăm de unde a scos Dl. Ionescu că grupa *akiu* trecut în *aț* după prefacerea lui *a* neaccentuat în *ă*.

Mai jos vedem *fățe-fețe*.. de unde a scos Dl. Ionescu, după ce regulă fonetică urmează, că trebuia să se zică *fățe* nu *fațe*? Dl. Ionescu ar fi trebuit să știe, lucru ce se știe de foarte de de mult, că pluralul *fețe* s'a făcut prin analogie cu *fată, fete; pată, pete; masă, mese; bată, bete*; în care unui *a* acc. de la singurît îi corespunde *e* la înmulțit, tot ast-feliu pentru *față* (facia) s'a făcut în locul formei corecte *fafe, fefe*. La cele de sus ieră corect să se zică *fată* (din *fată, feată, făata, fata*) și *fete* (din *fete, feate, fete, fete*), la *față, fețe* a fost o analogie. De unde vine prin urmare Dl. Ionescu și ne dă *fățe-fețe*, cînd forma *fățe* n'a existat nici odată?

Despre *bățe-bețe*, zicem de asemenea că forma *bățe* n'a existat nici o dată, dovedească Dl. Ionescu că n'am dreptate.

Mai jos admite Dl. Ionescu că *i* acc. + *n, mp, mb*, s'a prefăcut în *î*. Dar ce face atunci cu *vin, spin*, etc? Apoi în *întru*, *împlu*, etc. trebuie să presupunem că sub înriurirea formelor neaccentuate se făcî *amplu, antru* din *emplo entro* forme populare latinești. L. a dovedit pe larg acest fenomen în „Convorbiri literare” în „Indreptariu” De ce nu l'a cetit cu băgare de samă Dl. Ionescu, ca să-l înțeleagă? Ca exemplu ciudat dă Dl. I. acolo *fugînd* din *fugînd*! Cu alte cuvinte a căzut Dl. I. în greșala D-lui Ștefurea combătută de Dl. Tiktin în „Convorbiri literare.” Dl. Ionescu nici n'a auzit se vede de teoria că gerundiile ca *fugînd, tăcînd, plăcînd*, ... se explică din *fugando, tuando, placando*...! Alt exemplu care ilustrează știința limbistică a D-lui Ionescu iese *imbebat-imbuibotă*. Lasă că aice nu se vede de ce n'a aplicat legea primită și de D-sa că *e* neacc începătoriu s'a prefăcut în *a* (Poate înse că D-sa nu știe că în *in, intro, impleo, etc. i* clasic ieră scurt și că popular ieră reprezentat prin *e*), dar culmea frumuseței iese cum din *beato* scoate *buibotă*, adică cu *b* între vocale păstrat, în potriva legii, *e* prefăcut în *î*, etc. Frumos, aice ai arătat ce poți, D-le Ionescu.

În NB. de pe această pag. a 3-a spune Dl. Ionescu, (și noi încă avem noroc că numai ne spune, alții sârmanii vor fi nevoiți să-și însușască vorbele D-lui autoriu prin recitare) că prefacerea lui *o accentuat urmat de n, mp, mb* (D-sa mai adaugă și pe *m curat*, așa de la D-sa) în *u țieste* mai veche de cât prefacerea lui *o* final și accentuat în *ă* și de cât a lui *on* din *gond, oblonc* în *gând, oblănc*,... Noi știm că s'a dovedit că trecerea lui *o* în *u* în condițiunile citate țieste mai veche de cât a lui *o* în *oa*, adecă, că *o* a pășit ori chiar a și ajuns la *u*, înainte de a porni o spre *oa*. Altă dovadă în privința relației de vechime nu se cunoaște și D-sa nu ne spune cum a dovedit că schimbarea aceasta are așa de mare vechime. De pe *Kimpalangu* (1013) știm că *amp* ajunsese la *imp*, când *ong* nu pornise încă spre *ung* deci vedem că prefacerea lui *o* acc. în *u* țieste mai nouă de cât a lui *ă + n, mp, mb* în *in*, etc. și prin urmare și de cât a lui *on* nasal în *in* (căci, nu se supere Dl. Ionescu, tot mă țiu de ideea lui L. ca *campo* a trecut prin *compo* cu *o* nasal în *cimpu*).

Tot pe pag. aceasta a făcut Dl. Ionescu mare zgomot pentru conjuncția *să*, muștrindu-ne pe noi iștialalți cari o scriem cu *ă*, *să* și nu *si*, cum a aflat D-sa că trebuia să o fi scris „*er* nu *să*, cum s'a luat obiceiul de la acei cari nu-lă cunoseau bine și cari au căutat prin asta numai si-lă deosebescă de personalul *să*”.

Dl. Ionescu ar fi trebuit să știe că *si* latinesc avea pe *i* scurt, de aceea popular trebuie să fi fost *se*, cum și țieste în italienește și cum a fost în românește vechiu. În manuscriptul de la Voroneț se află conjuncția aproape regulat scrisă *se*, nu *si* nici *să*; tot așa țieste scrisă și când însămnă dacă, nu alt-feliu. Ideea că *să* sau *se* cel din vechiu va fi fost din *sim, sis, sit* țieste a lui Lambrior, dar n'a ținut'o de cât prin anul întăiu după ce a venit în țară, apoi a părăsit'o. Apoi chiar așa fiind, am fi avut *se, și, se*, și nu *si*, cum trage Dl. Ionescu nădejde. Dacă ar fi fost primitiv *si* ar fi ajuns la *și* și nu ar fi mai avut nevoie să aștepte vremea să treacă *i* după *s* în *i*. Fiți siguri despre cele ce vă spun, D-le Ionescu! Poporul zice *si* dar zice și *cası, ması*, prin prefacerea lui *ă* în *i*, după anumite legi și de aceea din *să* vechiu a făcut *si*, tot așa a făcut și cu pronumele. Dl. Ionescu să-și fi adus aminte că Moldovanul zice *si temi si si duci*, etc. nu se mai năcăjă atita să se desvețe de ortografia obișnuită și ar fi scris ca și noi *să* pentru conjuncție și *se* pentru pronume. La Macedoneni forma *si* trebuie de pus în legătură cu formele *piasți* și altele cari arată *tă e* final neaccentuat se prefacă la Macedoneni în *i*, ca și la Moldoveni și prin urmare *se* întrebuițat neaccentuat a putut ajunge la *si*...

La pag. 6, aflăm plini de bucurie că *Dechemerie, plachie*,

chemare . . . *Gheorghe, Anghel, Arhanghel, Dochia* . . . avem „urme de pronunția veche latinească“ adevărate cuvinte au scăpat neschimbate și într'însele *ghe* n'a trecut în *ge*, nici *che* în *ce*! Bine de tot. Așa mai samănă Dl. Ionescu cu autoriul „observațiilor amănunte asupra ortografiei academice.“ Așa dar în *chemare* n'avem grupa *che* din *cliamare* și *che* nu s'a făcut din *cliemare* prin prefacerea lui *l* în *l* muiat și apoi în *iot*? Se poate, D-le Ionescu, să uiți D-ta asemenea lucru și să dai pe *chemare* alături cu *plachie* și alte cuvinte străine? Ce, D-ta nu știi că *Gheorghe, Anghel, Arhanghel* sînt cuvinte grecești, nou întrate? N'ai auzit că *Giurcea* iese tot din grecește dar intrat de la începutul limbii și prin urmare prefăcut după regulă? Reu de tot, se vede că nici nu cetești ce se scrie despre românește; și ieu unul cred că fie-care din noi, mai întâiu trebuie să-și dea osteneală de a fi în curent cu lucrările ce s'au publicat în ramura în care ne specializăm. Apoi măcar lucrările lui Lămbrior, trebuia să le cunoști.

La pag. 7 vedem *că patru-cadru, căădru-codru*. De unde și cum să zicem că din *cuatru* nu s'ar fi făcut *patru* ci *catru*, dar *cadru* cum iese? Asemenea cu *codru*. Dl. Ionescu nu știe nici ce cuvinte sînt neologisme (ca *cadru*) nici de elemente străine, etc. Samănă un cuvînt românesc, așa la cite-va sunete cu unul latinesc? Bun, haide, am descoperit origina; legile fonetice le trimetem la pîrau. Așa face și Dl. Manguica, care ne-a „revendicat“ o sută și mai bine de cuvinte de origină latină pe cari până acuma le credeam chiar și noi slave, etc. Între acestea iese și *trup*, care, după Dl. Manguica, vine din *corpus* și nu din *trup* slavonesc!

La pag. 8 vorbește Dl. Ionescu de *strictum-striptu-strimptu-strimțu*; după *strimțu* pune o steluță și jos mă muștră în chipul următoriu; „Aicia Dl. Nădejde nu va mai pute pretinde că în (*imp*) vine din *en-an-on-on-in*, căci introducerea lui *n* (*mp*) s'a făcut târziu. Atîtea schimbări nici în alte cuv. n'au putut avea loc, neavîndu timpū nici trebuință. Când în timpū de vr'o 15 secole a neacc. n'a ajuns de cît *ă*, o neacc. *u*, *u* final încă întregū, e în *te* neatinsū. . . cum eră cu puțință ca într'un timpū mai scurtū s' se facă atâte schimbări ca de poroncělă?! e inițialū, unde a fostū, a ajunsū a (L. 1. e) și atăta cu dînsulū.“

Să vedem cum stă lucrul cu *strimț* ori *strimpt*. Într'un document citat de Hunfalvy se pomenește de un loc din Transilvania numit *Stremptura*, care presupune un adiectiv *strempt*. Formele romanice *stretto* ital. *étroit* fr. ne arată că în latinescul *stringo, strictum*, *i* iera scurt, și deci popular va fi fost *strecto*. Cum că s'a introdus consoana *n* înaintea de *pt* înaintea de 1420 ne dovedește documentul din acel an din Hunfalvy și prin urmare putem reconstrui *stremptu* fără muștrare de cuget. Acest *e* accentuat

și urmat de *mp* s'a prefăcut în *i* și apoi *i* precedat de *r* s'a prefăcut în *t* și atîta cu dînsul. Ce are a face acest exemplu cu fenomenul prefacerii lui *e* inițial neac. în *a*, apoi a acelor *a* ce ierau urmați de *n*, *mp*, *mb* în *i*? Nu pot să văd. Apoi din fazele ce mi le pune în spate sînt silit să lepăd două: cea dintăi în latina, populară și cea în *ân* pe care n'o admit între *on* și *în*. Se reduce deci toată istoria la următoarele: *en*, *an*, *on*, (nasal) și *în*. Ciudat vine cum se meară Dl. Ionescu de mulțimea fazelor și aduce exemple caraghioaze ca *te* neprefăcut în privința vocalei spre a dovedi că-s prea multe cele admise de mine după alții! D-sa singur primește legea prefacerea lui *e* începătorii neacc. în *a*, fără a-i pune nici o rezervă. Prin urmare trebuie să primească și trecerea de la *entrare* la *antrare*. D-sa primește prefacerea la *angusto* în *ingust*, trebuie să o primească și aice și vom avea *întrare*. Noi primind faza *on* între *an* și *în* o primim și aice și de timp nu ne spăriem căci s'a făcut o dată cu prefacerea lui *an* originar. D-sa primește înse faza *ân* și iată-l ajuns la fazele *en*, *an*, *ân*, *în* și la cuvinte *implere-umplere* și la mai lung șir: *en*, *an*, *ân*, *în*, *um*. Vezi, D-le Ionescu, cum nu iese socoteala așa cum ai poftit'o? No. viitoriū voiū sfiși ce am de spus.

(Va urmă.)

I. Nădejde.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PREFAȚA EDIȚIUNEI A II-a.

a Introducerea în Științele naturale.

În vre o trei ani s'a mântuit o edițiune de 4000 esemplare. Dupe cum se petrecu lucrurile la noi în țară, acésta dovedesce până la un punct, că prelucrarea este bună.—Critica n'a disu nemic; prin urmare n'am cui respunde ca să mă apăr.

În edițiunea a doua amă introdusă schimbările pe care trei ani de predare mi le-au arătat.—Cele mai multe schimbări sînt în privința modului de espunere, în privința esplicărei fenomenelor, pentru ca să ducă, într'un chipu câtu se pôte mai firesc, pe elevu la înțelegerea lucrului despre care i se vorbește.—În acéstă edițiune, mai multu de câtu în cea d'intăi, m'amū silitu să urmezū o astū-feliū de cale, în câtu să nu fie cu putință ca elevii să învețe fără să înțelégă; să nu pótă învêță *bucnea*, chiar de arū vro!—Amū căutatū să scriu câtu se pôte mai simplu și mai limpede, fără de a jertfi înse adevêrului sciințificu pentru frumuseța stilului.—M'amū feritū, pe câtu se pôte, de cuvinte streine, chiar și de o încărcare prea mare de termenii sciințifici; căci făcêndū o *Introducere în Sc. Naturale*, n'amū înțelesū, ca alții, că trebuie să facū unū feliu de *dicționariū*, pentru înțelegerea ter-

minilor științifici întrebuințați în cărțile ce se predau în celelalte clase mai înaintate!—Ară fi chiar absurdă de a pretinde de la niște copii de 10 sau 11 ani, cu foarte puține cunoștințe de lucruri, să învețe un nămol de definiții care au să le trebuiescă peste 2 sau 3 ani! Copilul n'are nici o atragere pentru o asemenea învățare, nu vede nici o legătură cu ceea ce-l încunjoră, învață de datorie, fără plăcere și nemică nu se prinde de dînsul.

O Introducere în Sc. Naturale după credința mea trebuie mai înainte de toate să fie astă-feliu în câtă să deprindă pe elevu a judecă, să-lă facă curiosu în privința pricinii fenomenelor firesci, să-lă deprindă a nu primi nemică sub formă de *credință* fără dovede; într'unu cuvînt să-lă facă să înțelegă cam ce sînt și cum se învață *Sc. Naturale* și să-lă puie pe cale de a le putea învăța cum trebuie.—Se înțelege de la sine, că nu pretindă să se facă lecții de metodă, în modă abstractă! Se alegă acele fenomene, cari sînt mai ușor de înțelesu, cari lovesc mai degrabă pe orî cine, se caută a face pe elevu să se gîndescă asupra lor și să ajungă pe nesimțite la explicare, fără ca elevul să credă că numai de câtă trebuie să întrebuințeze acelea-și cuvinte; să i se facă așa de lămurit lucrul în câtă să potă vorbi despre dînsul ca despre ce-vă obișnuitu, despre care nime nu-lă învață cum să vorbescă.—Să nu vîrimu vorbe seci în capul eleviloru, ci idei lămurite despre care voru putea ieși vorbi îndată ce le voru înțelege!—Din lucrurile învățate în clasa I-a, se înțelege că multe voru folosi pentru înțelegerea celor ce se învață în a II-a sau în celelalte, dar de aici nu urmază că trebuie să căutăm toți termenii și toate definițiile din celelalte clase și să le grămădim în clasa I a.—Nu este și nu trebuie să fie acesta scopul unei cărți pentru începătorii unui ramă de învățămîntu.

De multe ori descriem un fenomen care nu-i tocmai ușor de înțelesu, nici n'are așa de mare însemnatate în desvălirea judecăței unui copil; dar acesta se face, până la ore care punctu de nevoie; căci programa ne silesce.—O carte didectică trebuie să iie în samă și programa, bună, rea, cum va fi!

Altă schimbare ce amă mai făcutu în această edițiune, este că amă căutat să o ușurez.—În adevăr dacă este vre o bôlă de care suferă învățămîntulă la noi, apoi acesta este de sigură grămădirea nemăsurată de materie.—Nu se caută să se învețe bine ceea ce se învață, dar se caută multu și multu! Cândă, cere cine-va prea multu, nu capetă nici câtă trebuie.—Profesorulă îi silitu să facă câtă îi cere programa; așa în câtă grămădesce și elă cu lecții mari, trece răpede și la urmă se trezește cu rezultat slabu. La facerea programei, nime nu s'a gîndit la totalulă de materii ce se ceru de la niște copii! Fie-care a lucratu în parte pentru

câte unū obiectū, grămădindū câtū se pôte mai multū, fără să facă o socotélă peste totū, dacă se pôte sau nu învêță într'unū anū.—Așă în clasa I-a, copii mici, de abiea veniți din școlile primari se vëdū încărcați cu latinesce mai în tôte șilele, cu franceza, matematici, sc. naturale, geografie, istorie etc. la fiecare câte o mulțime de materie! Pôte ore unū copilū începătorū dovedi atâtea greutăți?—Respunsulū se pôte vedea din tablourile incari suntū trecuți elevii înscriși, cei promovați, repetenți, corigenți și retruși!—În multe locuri din 50 de elevi de abiea 7 sau 8 suntū promovați, ceilalți repetenți sau corigenți! Pentru ce ore?! Pentru că greutățile suntū mai mari de câtū puterile acelorū carii trebuie să le ridice!—Cândū amū vroī să deprindemū pe unū copilū să ridice nisce greutăți, i amū dă ore de o dată să ridice 50 sau 60 de chilograme? Ori din contra, i-am dă să ridice de o dată numai atâtea câtū pôte, fără să-și strice sănătatea?—Ceea ce facemū pentru puterile fizice, nu trebuie ore și pentru cele intelectuale?—De sigur că da!

Din acéstă pricină cred că ori cine va face o carte didactică, este datoriu să se gândescă, fórte seriosū, la puterile intelectuale ale copiilorū pentru carii este menită.—Nu trebuie să ne jucămū cu viitorulū copiilorū! Să nu le slăbimū mintea vroindū a le-o desvâlī prea rāpede; căci vomū fi respundetori de urmările nenorocite ale unei nechibzuinți!

N'amū primitū părerea acelorū carii credū că într'o carte didactică trebuie să fie numai rezumate, lāsândū profesorulū sarcina de a le esplică.—Socotescū acéstă părere una din cele mai greșite și mai stricătore.—Prin asemenea cărți s'a întrodusū și se menține obiceiulū de a învêță *buchea* și totū prin ele se năucescū de capū o mulțime de copii, până la așă gradū în câtū nici o dată nu mai potū avea judecata lorū adevērată, devinū nisce păpuși mecanice, cari la o anumită pornire, dau unū anumitū sunetū!—Pe lângă acestea, cărțile scrise în formă de rezumate, mai au și alt reu, anume de a grămădi o cātīme namārginită de materie sub unū volumū micū; așă în câtū autoriulū luāndu-se dupā numērulū de pagini, i se pare că nu-ī prea multă materie.—Ca să se convingă cine-va că este așă, n'ar avea de câtū să scrie și esplicările trebuitore pentru înțelegerea rezumatelorū și să le pue la unū locū; atunci va vedea ce va eși di'ntr'o carte care se pārea mică!

Afară de acestea a serie o carte pentru începători numai în rezumate și definiți, lāsândū totulū asupra profesorulū în privința înțelesulū, însemnēză a încunjurā greutatea în locū de a o ridicā.—În adevērū, pentru ce ore cărțile pentru începători suntū socotite de cei mai mulți ca fórte grele de scrisū? Ore pentru

materia ce se tractează în ele, ori pentru chipul cum trebuie scrise ca să pótă fi înțelese de copii?—De sigur că nici vorbă nu pótă fi de greutatea materiei; ci totul este în privința chipului de a scrie.—Apoi cându te mărginesci la nisce frase scurte, cari mîntue descrierea unui fenomen numai pe câtu trebuie ca să se cheme că-i descrisă, fără să te muncesci să te faci a fi înțelesu de nisce copii, poți óre pretinde că ai lucratu ce-vă pentru începători?—Mai bine să nu faci nemică, să lași incalea totul pe sama profesorului!

Fisiografia D-lui S. Ștefănescu, apărută de curěndu, mi se pare că este cam din categoria cărților scrise sub formă de rezumate și definiții.—Amu đisū că mi se pare, fiindu că n'amū avutū încă prilejū să cercetezū cu de a mărunțulu acéstă scriere. Pe câtu amū pututū filui în cărțile trimese pentru premii, în câte-va minunte, amū vėđutū o încărcare prea mare de materie și espicările lāsate pe sama profesorului; după cum chiar dl. autoriū dice singurū în prefață.—In curěndu mă voiū ocupā mai pelargū de *Fisiografia* d-lui S. Ștefănescu și atunci mă voiū pronunța mai hotărītū.

Amū făcutū de asemenea schimbări în privința așederei materiei, puněndū mai întāi electricitatea și lumina, și mai în urmă căldura, căci mi s'au părutū mai ușore cele d'ntāiū.

Cosmografia amū pusū-o totū alătura cu acēsta.—Chiar cându s'arū scóte din programa clasei I-a noțiunile de cosmografie, totū nu va fi reu ca elevulū să aibā pentru altā datā, óre-care noțiuni ușore, înțelese și scurte de cosmografie.

În prelucrarea noțiunilor de cosmografie pentru începători, suntū greutăți și mai mari încă de câtū în *Introducerea în sc. naturală*.—În acéstă ediție amū căutatū să facū espicările mai lāmurate, mai potrivite cu mintea copiilorū din clasa I-a, amū lāsātū la o parte cele prea grele și amū stărunitū asupra părților cari se potū înțelege prin pilde practice.

Cā multū atárnā de la profesorū, đicū și acuma ca și la edițiunea I-a, de sigurū că profesorulū va căutā să facā pe elevi să înțelegā espicările, să nu învețe numai de câtū pildele din carte ci să caute altele de felululū acelorā.—În stabilirea definițiunilorū și în espicarea fenomenelorū, celū mai nimeritū chipū credū că va fi de urmatū prin întrebări potrivite ca elevii să respundā singuri ceea ce trebuie, să scótā ei singuri definițiunile și espicările. *Ortografia* Academiei fiindū obligatōre pentru cărțile didactice de sigurū că a trebuitū să o întrebunțezū.

Așteptū criticā nepărținitōre.—Unū lucru inse să-mi đee voie d-nii critici! Sā nu urmeze ca filosofii (?) de la „*Apărătorul*“! Sā nu se prea grābescā a învinovāți, înainte de judecā bine! Se

va vedea cându se va responde la acea critică, câtă de tare au fostu orbiți de ura că suntem și noi *șovinisti!*

Nu-mi mai rămâne de câtă să mulțămescă d-loră profesori pentru primirea ce au făcută edițiunei I-a, dorindă ca să amă, câtă mai curândă prilejă să mulțămescă și pentru a II-a.

1884 iulie în 15.

G. G. Nădejde.

URÎTUL

Forma populară.

Bată-l focul de urit
Că mult m'a mai amărit
Cit am fost cit am trăit
De urit am tot fugit
Și urit am întilnit.

* * *

Und-te duci te nimereste
Fugi de iel te urmăreste.
Mergi pe deal te duci pe vale
Tot uritu-ți iese 'n cale
Und-te duci uritul vine
Ca și umbra după tine.
De te-ai duce und'te-ai duce
Ceas cu ceas urit aduce.

* * *

Cite boale-s pre pămînt
Pentru toate leacuri sint;
Iar uritul nu mai știe
Nici de-un felu de doftorie.
Cum îi boala de urit,
Nu mai iese pe pămînt.
Ca uritul boală nu-i
Pe fața pămîntului.

T. D. Speranță.

Despre planeta sau planetele intramercuriale.

În „Comptes rendus de l'Académie des sciences“ de la Paris cetim în No. 10 de la 3 Sept. 1883: „A patra măturare aduse în cîmpul lunetei de trei degete în dia-

metru o stea strălucitoare, roșă, pe care o socotii de mărimea a 4-a ori a 4·5. Voind să aduc astrul în cîmpul foarte mărginit al ocularului lunetei de 6 degete [0^m16], pentru a află de arată urme ori de disc ori de faze, se pricinui o învălmășală între cei doi ajutători pe cari îi pusesem la cercul orar și la cel de declinație pentru a călăuzi mersul măturăturilor și deși steaua trecu prin cîmpul vederei, mi-a fost cu neputință să opresc luneta în loc, și prin urmare de a cunoaște felul și pozițiunea stelei. Pozițiua aproximativă ieră puțin la nord și puțin la apus de soare.

„Pe cînd căutam a aduce steaua în oculariul de șese degete, Michel Guillaume, care stătea la spatele mele, uî-tîndu-se la cronometru, strigă că vedea steaua cu ochii neînarmați.“

În No. 12 [17 Sept. 1883], cetim: *Astronomie, căutarea stelei roșe observate în timpul eclipsei totale de soare de la 6 Mai 1883. Notă a D-lui E. L. Trouvelot.* La 5 și 7 Septembrie, am cercetat cu băgare de samă regiunea ceriului unde se întimp'ase eclipsa totală de soare, la 6 mai trecut, pentru a constată dacă steaua roșă ce am observat atunci se mai vedea. Fiind că nu aveam luneta de 3 degete [0^m08] cu care lucrasem în insula Carolina, pentru a mă pune, pe cît cu putință în acelea-și condiții D. Janssen a bine-voit să-mi încredințeze o lunetă tot așa de largă, la care am pus ocularul cu cîmp mare ce-mi slujise la cealaltă cercetare.

„Îndreptăi luneta cătră locul unde soarele se întunecase la 6 Mai și, ca în vremea eclipsei, o îndepărtăi spre nord cu 10° în declinație, apoi măturăi partea resăriteană spre apus! La întăiea măturare aflăi steaua albicioasă și palidă ce găsim în vremea eclipsei. Această stea, care ie a 41-lea din Berbec, ieste de mărimea a 3·8. A doua stea albă mică ce am aflat ieste fără îndoeală steaua dublă e a acelea-și constelații. Cit despre steaua strălucitoare roșă ce am observat atunci, acuma n'am mai putut'o găsi, și ieste sigur că acuma nici o stea de această

mărime și de această culoare nu se află în apropiere de poziția în care ieră pe vremea eclipsei și nici chiar prin împrejurimi la destul de mare depărtare, mai mare de cât greșala ce se poate pre-upune.

Deși lipsa unei stele roșe așa de strălucitoare ca cea observată în vremea eclipsei pare foarte fir-ște a duce la presupunerea că astrul de care am vorbit ieră o planetă intramercurială, totu-și, fiind că elementele cele mai trebuitoare, precum poziția și discul ori faza simțită, lipsesc observației mele, cred că ieste de datoriea mea de a mă ținea în așteptare și de a opri, cât pentru acum, închierile mele în privința naturii probabile a acestui astru.

Din cele spuse urmează că degeaba s'a grăbit Dl. Lucescu cu asigurările ca planeta lui Le Verrier, Vulcan, nu ar fi existind și încă mai reu au greșit înțelepții de la „Apărătorii“ luind ideea mea de pe la vremea când s'a început „Contemporanul“, în privința lui Vulcan, ca o greșală.

Domnii de la „Apărătorii“, cum se va mai vedea cu alte ocazii, au luat ca metodă de critică să zică tot-mai din potrivă de cele ce am zis noi. Ieră vre un autor ũ, ori cât de păcătos, prins de noi cu greșeli, de grabă au dezgropat și pe vre unul german, care avuse aceea-și idee când-vă, și ni-l scot înainte ca autoritate! Apoi s'a sfirșit și nu avem dereptate. Așa, au apărat pe Dl. Năneanu, care n'are de cât să le trimeată fotografia ca semn de recunoștință, în potrivea învinovățirilor noastre și, cum se va mai vedea, furiea i-a dus la asemenea orbire în cât au innaintat cele mai mari monstruoziități, și încă pe urmă, plesnind de îngimfare, se laudă că ne-au înfrînt, că ne-au făcut să suferim rușine, etc. Foarte adevărat, dar ne-am rușinat numai văzînd la ce boscării înjositoare poate fi dus un om, care a fluit ici colea cite ce-va, ca să-și apere nația de niște învinovățiri inchipuite. Primejdioasă boală!

I. Nădejde.

Cele cinci epidemii de holeră la Paris.

(sfârșit).

Deduceri igienice.

Observările unite și comparate arată următoarele; în această parte D. Bouchardat ține samă numai de lucruri dovedite prin practică.

Contagiunea sau molipsirea. Acuma se primește în general ideea că holera ie boală molipsitoare. Nu ieră tot așa mai de demult.

Comisiunea medicală din 1832 ieră contagionistă și propuse măsuri poate prea exagerate; dar chiar exagerarea a făcut că nu s'au întâmplat în spitale așa mare mulțime de îmbolnăviri ca la 1849, cînd nu s'au deosebit bolnavii de holeră de ceialalți. La 1832 credeau în molipsire nu numai doctorii ci și poporul. Îndată ce aduceau la Hôtel-Dieu vre un bolnav de holeră, toți fugau din săli și în zilele cele mai omoritoare intrară în spitale numai cei loviți de holeră.

Văzîndu-se că se poate trăi între holerici fără a se îmbolnăvi de boala lor, doctorii și locuitorii începură a nu crede în molipsire, uitînd că nu-î numai de cît să se îmbolnăvească orîcine vine în atingere cu bolnavii de boale molipsitoare și că se cer unele condiții.

La 1849 s'au întâmplat la 2462 cazuri la bolnavii din spitale, pentru că au amestecat pe cei bolnavi de holeră cu ceialalți. În 1849 serviciul administrativ a pierdut doi directori [cel de la Salpêtrière și cel de la Sainte-Périne]; Serviciul sanitar, șese elevi; serviciul cultului, un duhovnic; serviciul saelor, 87, dintre cari 10 călugăriți.

Comisiunea de la 1865 -1866 a arătat foarte bine ce ieră de făcut pentru a nu da loc la cazuri în spitale.

„Spitalul provizoriu, baratecele, sînt folositoare din multe puncte de vedere; să spunem chiar de la început că, prin această numire nu înțelegem o închiere de scînduri reu lipite, dar o construcție regulată care, deși poa-

te fi făcută în grabă, adăpostește bolnavii. Ieste vorba de baratce cum se află în Orient, după modelul hotărit de comitetul geniului, cu parchet și cu acoperemint cu o ferastră între două paturi ori între două părechii de paturi, cu două uși față în față pentru aerare, cu două-zeci până la trei-zeci de paturi în două șiruri, cu o sobă ori două, după cum de mare ie frigul, cu așternuturi și cu cele trebuitoare pentru căutarea și hrănirea bolnavilor. În unele măhălale de ale Parisului va ajunge o baratcă de acestea, în alte două, trei, patru, afară de cea ce va sluji pentru spițerie, cuhne, etc.....; aceste construcții nu vor împiedecă nici nu vor înlocui biurourile de ajutoriū, cari-s menite să ajute pe bolnavi pe a casă, dar vor fi foarte folositoare pentru unele clase ale poporului din măhălale îndepărtare ca Montmartre, Batignolles, la Villette, Montrouge, Vaugirard, Grenelle, Plaisance. Vor scurta timpul transportărei bolnavilor cari une-ori mor pe drum, înainte de a ajunge la spital, dacă-i departe; vor deosebî pe bolnavi de holeră de ceialalți, se vor aeră mai ușor; vor împuțina numărul celor priamți în spitalele ordinare. Baratcele vor ținea pe bolnavi în apropiere de familia lor.

Dacă epidemia, cum putem să ne așteptăm, nu va fi prea aspră, baratcele vor fi de ajuns pentru bolnavi; dacă pe neașteptate va ajunge boala foarte rea, baratcele vor face cel puțin să nu fie prea mare îndesire în spitale. Ar fi de prisos să mai spunem că baratcele trebuie făcute la locuri întinse, bine aerate, să se lese cîte 100 de metri între baratce și fațadele caselor vecine și cîte 30 de metri între două bărătcî.

„Cînd va trebui să se primească bolnavi în spitalele ordinare, bolnavii de holeră trebuie să fie despărțiți de ceialalți prin aer slobod în grosime de la 40 până la 50 de metri. Dacă nu-i nici un chip altul se vor așeză bolnavii în rîndul de sus în sale a nume pentru dinșii. Paturile trebuie puse rar și de dat afară cele de prisos. Toți cei cari ar fi în primejdie fiind între bolnavii de holeră

să se depărteze, precum: cei ce de abiea s'au sculat de pe boală, oamenii slăbiți, etc. și vor fi despăgubiți.“

Focare de holeră. Sint locuri în cari chiar cei mai sănătoși se îmbolnăvesc. În epidemie de la 1832, în al IX-lea arondisment s'au observat cele mai tari focare holerică. Au murit unul la 21 de locuitori, pe cînd în al doilea numai unul la 106.

În acest arondisment au fost focare mai primejdioase în două cartiere în Hôtel de Ville și în Cité; la 1000 au murit 53 în cel d'ntăiu, și 52 în al doilea, pe cînd în cartierul Feydeau și în Chaussée d'Antin, Montmartre, au murit numai 8 la 1000, cartierul Saint-Thomas-d'Anquin, deși bogat, a avut un focariu puternic, 38 de morți la 1000.

În cartierul Hôtel de Ville, cheiul grevei, a pierdut la 1000, 244 de locuitori; în Cité, ulița Neuve-Notre-Dame [pe alături cu Hôtel-Dieu] 91, ulița Cocatrix (în față) 93, și ulița Glatginy 117. Unele uliți din acest arondisment remaseră fără locuitori. Toți pietrarii cari locueau în ulița Mortellerie, orî se îmbolnăviră și fură duși la Hôtel-Dieu, orî fugiră în țara lor, așa ieră de mare spaima în aceste cartiere.

Epidemie de la 1849 lovî ieară-și cu tărie în al IX-lea, dar mai tare încă în al XII-lea. Ba încă focarele se dezvoltară tot în acelea-și uliți și în acelea-și case în al IX-lea în cari se dezvoltaseră la 1832.

Focarele orî vetrele de holeră pot une orî să fie foarte mărginite, chiar să cuprindă numai cite-va case. În timpul epidemiei din 1849 a observat la Hôtel-Dieu că ieră un focariu în dormitoriul celor ce îngrijau de bolnavi.

În 1865—1866 vetrele holerei se schimbă, cele mai puternice au fost în cartierul *des Epinettes* în al XVII-lea arondisment, unde morții fură 13,83 la mie.

Vatră puternică la Salpêtrière în 1849. „În ospitiul temeilor bătrîne, zice Blondel, s'a arătat holera sub fața cea mai îngrozitoare, și nici o dată, nici în o parte a departamentului, nici în ulițele Parisului, nici în spitale, nu.

s'au întimplat scene așa de sfâșietoare și de jalnice ca în acest stabiliment întins. Se știe că acest ospitiu cuprinde, în zidirile sale, așezate una lângă alta, o populație mai numeroasă de cât a multor târguri din provincie. Sînt bătrîne sărace ori neputincioase, și nebune de toate vrîstele precum și îngrijitoare sănătoase așa de multe în cât la un loc populația ajunge la 5000. La 1832 se îmbolnăviseră 546 și din acestea muriseră 328.

S'au îmbolnăvit 1859, 48 de bărbați și 1811 femei; au murit 1402, 28 de bărbați și 1374 de femei.

Nu se poate zice că femeile erau bătrîne și slăbite, căci boala a lovit cu aceeași tărie și pe îngrijitori cu familiile lor. Deci vina iese a localității.

Paza.

Raportul de la 1863 zice: „Cînd se arată un caz de holeră într'un loc unde sînt mulți oameni, se poate să se îmbolnăvească și din ceilalți; dacă se îmbolnăvesc mai mulți se poate forma un focariu. Îndată ce se vor ivi mai multe cazuri de holeră într'un loc unde sînt mulți oameni trebuie să-i împrăștie...”

Ferirea de bolnavi.

„Firește că vorbim de acei ce nu-s datorî să îngrijască de bolnavi, soldatul nu trebuie să părăsască cîmpul de luptă tocmai cînd a sosit primejdia.

„Ceî ce n'au nici o treabă, ori nu-s aclimatați cu locul să se îndepărteze. Bătrînii să fugă; iear copii în timpul educației ori bărbații tineri și robuști să nu fugă, de cât de acolò unde s'ar dovedi focare prea puternice.

„Apoi trecînd prîintr'o epidemie se capătă ca o hulțuire care scutește pentru altă dată.

„*Înriurirea nopței.* — Dacă ne aflăm în lăuntrul unei *vetre epidemice tari* în care chiar cei mai sănătoși sînt loviți; *dacă nu ne cere datoria*, cred de prisos a sta acolò în vremea somnului.

„Sînt incredințat că putem îngrijii toată ziua de bolnavi, numai să dormim șapte ori opt ceasuri într'un loc depărtat de focariu; chiar în orașele cele mai mari se pot

găsi asemenea locuri scutite ; căci locurile primejdioase sînt foarte mărginite.“

Se pot alege pentru dormit localități din jurul Parisului ca Bry-sur-Marne unde n'a murit nime de holeră la 1849 și la 1853 ; Plessis-Piquet unde a murit numai unul în 1849 și nici unul în celelalte epidemii ; Champlan unde n'a murit nime ; Saint-Cloud și Sèvre unde n'a murit ȋeară-și nime, la 1832 și 1849 ; Versailles unde au murit din cei fugiți de aiurea, dar nu s'au format focare.

După ce am văzut, zice autorul, trei internii murind la Salpêtrière, cunoscînd primejdia de a stă noaptea într'un local molipsitoriu, am propus directorului să dea bani internilor ca să locuească afară. Directorul urmă sfatul și nici unul di'ntre internii nu se mai îmbolnăvi Doctorii și chirurgii cari veneau în fie-care zi de ajutau pe bolnavi și se culcau afară pe la casele lor nu se îmbolnăviră ; in timp ce slujbași ce dormeau acolo se îmbolnăviră unul la trei. Am stăruit pe lingă prietenul meu Hemey să nu stea în Salpêtrière în timpul nopței, acest director model nu voi să mă asculte, își trimese înse familia. „Se poate să aibă nevoie de mine, îmi răspundea, noaptea, chiar o zi de ași lipsi s'ar îngrozii cu toții.“ La stăruințele mele îmi mai zise : „D-ta cum dormi la Hôtel-Dieu, vieața D-tale ȋeste tot așa de scumpă ca și a mea.“ Ieu am scăpat, dar ȋel a murit pe la sfirșitul epidemiei.

Feliul molipseleș.

Mai întăi se observă că germenii holerei asiatice se stîng cu desăvîrșire după cît va timp de putere. Pentru a explica stîngerea aceasta Dl. Bouchardat presupune că la noi vine parazitul sub o formă care nu mai poate da naștere la un feliu de generație specială, ci numai se înmulțește cît-va timp prin despicare. Cele ce spune Dl. Bouchardat despre modificările ce ar suferi globulele sîngelui, din cari s'ar fi dezvoltând microbii holerei nu vor mai fi acuma primite, după cercetările lui Koch, de nimenea fără de cei ce nu se vor fi unind cu doctorul german.

Agenți de respîndire a molipselei.

Apele de băut. Se poate crede că parazitul orî germenii lui se află în apele de băut și că printr'însele se respîndește de obicei; de aici regula pe care o primesc din toate punctele de vedere, că trebuie să bem apă strecurată prin piatră, etc. cu totul limpede orî ape minerale naturale. Apele despre cari ne îndoim, să le fierbem. La masă putem bea ceaiuri ușoare de hemeiū, de ceaiū, de coji de cacao, de flori de portocal, cafea, etc. Poate să se bea după povața consiliului sanitar, apă fiertă și apoi aerată. Dar mărturisesc că nu știu nici o observație severă care să fi dovedit că s'a întins holera prin apă din Seina orî din canalul Ourcq; cît despre mine în toate cele cinci epidemii am băut numai apă bine fi trată din Seina și din Ourcq și dacă va mai veni și alta, voiū avea toată încrederea în aceste ape.

Respîndirea prin aer. Luîndu-se de pe Țutala cu care se întinde holera, autorii zice că nu-i chip de a negă respîndirea prin aer. Cum se transportă sporidii'e foarte fine ale plantei *Oidium Tuckeri* prin aer și îmbolnăvesc vile cele mai depărtate, de ce nu s'ar transportă tot așa și germenii holerei? se întrebă autorii.

În potriua lui Pasteur, Bouchardat crede că germenii intră în noi prin respirare și se sprijine pe faptul că a dormi într'un loc molipsit ie primejdios peste măsură.

Formarea focarelor de holeră. Autorii admite că germenii holerei trebuie să sufere în afară de omul bolnav oare-cari prefaceri pentru ca să poată lovi din nou pe alți oameni. Aceste prefaceri le sufăr cu timpul în localurile infectate, iar atingerea cu bolnavii orî cu morții nu pare a fi așa de primejdioasă. Doctorii, elevii, cioclii, cei ce curăța latrinele, n'au înfătoșat în vremea celor cinci epidemii un procent de mortalitate mai mare de cît cei cu alte meș'esuguri. Lucrătorii cari viețuesc neîncetat lucrînd asupra materiilor scoase din latrine, dar cari au lefuri bune, după spusele comisiunei de la 1832,

au suferit mai puțin de cît pîetrării ce locueau în acea-șî comună, la Vilette.

Despre desinfectare. Autoriul deși admite folosul adus de desinfectante, dar nu crede că acidul fenic în dozele cum se întrebuintază, afumările cu acid sulfuros, chlorul, etc. omoară numai de cît toți germenii. Iel zice că aceste sînt mijloace teoretice a căroră folos adevărat nu se știe încă; zice că nu pricepe ce înriurire are noaptea, dar că nu ar dormi într'un loc infectat, afară numai dacă ar fi nevoit de datorie. Nu înțeleg bine, urmează iel, pricinele ce dau naștere focarelor de holeră și totu-și n'ar și dormi într'o odaie din acea regiune *fie cît de desinfectată*; nu s'ar întoarce să locuească fără grijă în acea odaie de cît după strîngerea epidemiei.

Bouchardat a arătat în *tratatul său de igienă* din 1883 cît s'au înșelat de mult cei ce s'au prea încrezut în desinfectante, în vremea epidemiei din 1832

Privește ca foarte bună măsură a desinfectă materiile date afară de bolnavii de holeră prin chlorură de zinc ori prin sulfat de aramă; dacă nu le ucid germenii, cel puțin le iewa putuoarea.

Despre mijloacele de desinfectare luate de consiliul sanitar zice că deși se îndoiește de folosul lor, dar pot liniști pe cei fricoși.

Predispoziții individuale.

În privința vrîstei spune că copiii pînă la 4 ani și bătrînii sînt mai tare atinși, vrîsta de la 4 la două-zeci de ani iewe foarte puțin atinsă, de la 20 pînă la 50 ani proporția iewe de $2\frac{1}{2}$ pînă la $3\frac{1}{2}$ la 1000.

Sexul n'are nici o înriurire, bărbații și femeile au murit mai de o potrivă în cele cinci epidemii.

Sărăciea, hrana neîndestulătoare. Cei cari ori din lipse, ori din pricină de boale, ori din alte pricini, se află în acea stare numită sărăcie fiziologică, sînt mai în primjdie în vreme de holeră. În timpul epidemiilor din 1832 și 1849 iewe mare lipsă între muncitorii în urma revoluțiilor, de aceea au și murit mulți. La 1832 au mu-

rit mai mulți în cartierul Cité unde ieră mai multă sărăcime. Acolò au murit 52 la 1000, pe cînd în cartierele bogate au murit numai 8 la 1000.

În 1849 o parte din Cité nu mai ieră, o năruiseră ca să facă stradele d'Arcole și de Constantine, sărăcimea se grămădise în al XII-lea arondisment: acolò au murit mai mulți la 1849, 1 la 48, adecă peste 20 la 1000. În arondismentele bogate proporția a fost de 3 ori mai mică, 1 la 126. În 1849 deosebirea ie mai mică între cartierele bogate pentru că ieră sărăcime, nevoieși, pretutîndene, familiile bogate fugiseră din Paris de frica revoluției din iunie 1848.

În 1865—1866 holeră a omorît mai cu furie în cartierele de pe la marginea orașului, unde locuiesc nevoieșii. Întăiū vine cartierul des Epinettes cu 13,83 la 1000, la Chapelle cu 9,07, cîmpia-Montceau cu 7,71, pe cînd în Chaussée-d'Antin muriră numai 0,95 la mie, adecă nici unul la mie măcar, de 14 ori mai puțin de cît în Epinettes!

Ca închiere scoate Bouchardat, că cea d'întăiū măsură ce trebuie de luat îndată ce zbu nește o epidemie de holeră ieste să se dea hrană îndestulătoare săracilor, bolnavilor și celor din închisori.

Neaclimatizații, sārmanii și nevoieșii. Cere să se îndepărteze pe cei nedepriși cu clima și să nu lese să se grămădească mulți la un loc și încă în localuri păcătoase.

În 1832 au murit d'între pietrarii nedepriși cu clima Parisului 83 la 1000.

În 1849 nu ierău neaclimatați, dar sărăcimea a fost foarte mare, tot așa la 1853—1854.

În 1865—1866 ierău mulțime de lucrători străini și de prin alte părți ale Franției.

În Epinettes, unde ierău Nemți au murit 13,83 la 1000; în la Chapelle unde ierău Belgii și Luxemburgeni, 9,07. În Salpêtrière unde se grămădiseră Italieni, 8,03.

Ca regulă pune la caz de holeră, *îndepărtarea neaclimataților săraci.*

Alcoolismul, care însoțește de obiceiū hrana puțină

și rea, prietere holerei. În epidemia de la 1832, în ulița Glatigny au murit de holeră 117 la 1000, aceasta a fost cifra cea mai mare din cartierul Cité Bouchardat spune că în niște oteluri mari și ticăloase de acolo dormeau bețivii plătind câte 20 de bani pe noapte.

Higiena individuală. Bouchardat sfătuește să nu-și schimbe nime hrana cu care iera obișnuit. Să nu facă cercări. Pe cât se poate, hrana să fie variată, bună, nu prea din cale afară de multă, mai ales băuturi spirtoase cu băgare de samă. Oamenii moderați pot bea ce-vă mai mult vin roș vechi, bun. Dacă cine-vă ie deprins cu ceaiuri ori cu cafea să bea. Mincările să le mestece ori-cine bine.

„Nu trebuie să se facă *excursuri de nici un fel*. Despre frică spune Bouchardat că nu-i așa de primejdioasă pe cât se spune.“

Higiena socială și internațională.

Autorul, ca toți cei ce au studiat chestia holerei, crede că s'ar putea stărpi, luându-se măsuri chiar la gura Gangelui și mai ales luptând în potruiva sărăciei și a foametei din India. Ciuma venea din Egipt și acum sub înriurirea Franței s'a stins tocariul. Anul trecut au adus Inglezii holera în Egipt. Până acum cel puțin Inglezii au adus holera și în Europa. Anglia stăpina Indi-i și a Egiptului are datorie să stărpească cuibul holerei de la gurele Gangelui.

Tradus și pe unele locuri scurtat de I. Nădejde.

ȘTIINȚĂ LA DL. CUPARENCU

și în Noua-Revistă

În No. 23 al „Nouăi reviste“ de la 27 mai 1883 am citit un articol datorit d-lui medic veterinariu de regiment, I. Cuparencu, titlul articolului iese: „*Cachexia tubercule bovina.*“

Dl. Cuparencu, ne spune că, Știința, care prin neobosite și serioase cercetări a descoperit adesea miracole surprinzătoare, a constatat că animalele din *clasa* (?)

bovină sînt supuse la maladii destul de grave, între cari se așa numita maladie *nymphomanie*... și *satyriasis*

Maî jos ne spune că vacile, „nymphomane“ cad în boala numită *cachexia tubercule* (boală venerică) și apoi mor de *febra hectică* (oftigă). Frumos lucru, cachexia tuberculoasă numărată între boalele venerice!

Dl. medic a auzit și de descoperirea lui *Koch*, D-sa înse mai norocos decît vestitul doctor german, a aflat că *baccile tubercule* sînt globulețe, unele de mărimea seminței de mei, altele de mărimea alunelor, iar altele în formă de strugure, netede și de culoare galbănă, cenușie și roșietecă.

Vă place? *Koch* spune că *baccilele tuberculozei* (care nu-î boală venerică pentru alți Dr. afară de Dl. Cuparencu) sînt microscopice și concetățanul nostru ni le arată cogemite dihăni, cît alunel, chiar și mai mari. Halal și brava nouă și celor de la „Noua revistă“! Au pățit-o Ungurii de acuma, prin îndemnul la serbarea lui Horia le-ați dat o lovitură, iar cu descoperirile D-lui colaboratoriu Cuparencu, le-ați dat lovitură de moarte.

Ba încă să vedeți că nu s'a închiet istoria *baccilelor*, Dl. medic zice: „S'a constatat că *baccilele tubercule* conțin în interiorul lor un vierme microscopic (*Echinococcus veterinarium*).“ Credem, și chiar de bună samă așa iese, că Dl. Cuparencu a voit să zică *Echinococcus veterinarium* și s'a făcut greșală de tipariu.

Cu alte cuvinte Dl. Dr. nu știe că *echinococcul* iese o fază din viața *tenilor* (cordelelor) și anume a *Teniei echinococcus* Sieb. care trăește în mațele cînilor, are trei sau patru articule și se lungă numai de cîțiva milimetri. Starea vesiculară a acestei tenii trăește sub nume de *echinococcus hominis* în plămii și în maiu la om și sub nume de *echinococcus veterinarum* la animale domestice.

Dar după Dl. Cuparencu *echinococii* sînt viermi microscopici ce se află în lăuntru *baccilelor tubercule*!!

Dl. Cuparencu ne spune că „Dr. Hofmann din Bamberg, asistînd la tăerea unei vaci tuberculoase, a observat că pe mîna unui casap se face *codilama* (negei syphilitici).“

Sărmanele vaci tuberculoase după Dl. Cuparencu, ne pot împlea de sifilis!! Vai de bietul Hofman din Bamberg, ce va fi zis îel și ce a înțeles Dl. medic veterinariu.“

Ca leac pentru vitele amenințate de *cachexia tuberculosa*, cum numește Dl. medic boala, sfătuește să se castrateze vacile zburdalnice. Bun leac pentru tuberculoză, se vede că de aceea is așa de sănătoși scapeții.

Tot tuberculozei atribue D-sa și hidatiziile ce se vor fi aflând în canalul fierei și cistele și beșicuțele în formă de mazere și de păsat de prin mușchi, cu alte cuvinte și tenii și gălbază și orî ce poate avea o vită. Și totul pleacă de la nimfomanie!

Înțelegem că Dl. medic să n'aibă cunoștinți serioase, să bolmojască clae peste grămadă cele mai felurite boale, să nu știe că echinococcul iese tenie într'o fază a vieței îei, să-și închipue că baccilele tuberculozei sînt mari cît alunel și că cuprind viermi în lăuntru, că din contactul cu materii tuberculoase, se pot pricinui negei sifilitici, că laptele de la vaci tuberculoase produce scrofule și chiar înțelegem să creadă să sînt strigoî, stafii, că pămîntul șede pe apă și pe un pște... Dar nu pricepem cum de arată la lume asemenea lipsă totală de cunoștinți.

Iear stimabilii confrăți de la „Noua revistă,“ atît cei arătați pe față cît și cei oculți împreună cu Doamna Am. Netara să primească urările noastre.

Ca în tot deauna s'a răpezit Dl. Cuparencu și în Jidani. D-sa crede încă în rolul higienic al cercetărei cărnei de-î trif orî coșer! Se știe înse și chiar rabinii culți mărturisesc că regulele de cercetare aplicate de hahamî pot da coșer o vacă bolnavă cît de primejdios și trif una foarte sănătoasă. Numai pe la noi se vor fi găsinđ Jidani luminați cari mînîncă coșer cu credință că ast-lebû au la dispoziție carne bună și sănătoasă. Acești oameni culți sînt de acei cari cred că și tăierea împrejur are mulțime de bunătăți și că Moise a oprit carnea de porc din pricina trichinei?! În privința priceperii atît antesemiții cît și soviniștii Jidani sînt de o potrivă!

Verax.

FELIURIMÏ.

O boală nervoasă ciudată. În 1881, D. Beard a descris un număr de fapte observate în Statele-Unite, în provincia Maine, la oameni sănătoși ori cel puțin cari se păreau sănătoși, fapte cari se caracterizază prin o ațîtare peste măsură a bolnavului, care, la cea mai slabă ațîtare, sărea în sus fără nici o regulă, repetă tare porunca dată și o îndeplinea numai de cit.

Iată cîte-va exemple:

„Pe cînd un săritoriu, zice Dr. Beard, ședea pe un scaun și tăiea tiutiu, mă apropiiei de dînsul, și, lovindu-l pe neașteptate pe umăr, îi zisei: *Azvîrle-l*. Îndată aruncă cuțitul care se înfipse într'o ușă din față și tot o dată, repetă porunca mea: *Azvîrle-l*, cu o expresie deosebită de groază

„Doi săritori erau împreună: Loviți-vă, le zisei, și de o dată începură a se bate cit ce puteau. Cînd porunca se dădea acurt și limpede, săritoriul o repetă îndată și o aducea la îndeplinire.

„Lovește, lovește“, zicea, și lovea; „Azvîrle, azvîrle“, și azvîrlea ori ce avea în mînă. Ori în ce limbă i-ai fi vorbit, repetă, numai dacă porunca se dădea scurt și în puține cuvinte. Ieră în adevăr o acțiune reflexă“.

Să mai adăogim că boala părea moștenită și în stare de a fi lăsată ca moștenire. În familia cercetată de Dr. Beard, erau cinci săritori, tatăl, fiul și doi nepoți, unul de patru și altul de șapte. În alta erau bolnavi trei frați.

Acuma, avem descrierea unui feliu de boală asemănătoriu, nu din America, ci din Asiea, în Malezia. Povestitoriul nu-i doftor, îi un domn o'Brien care a observat înse bine și a descris fără a se cercă să dea explicații. La Maleji săritoriul se cheamă *latak* și corespunde cu *jumping* al Americanilor.

Boala iese destul de respîndită la Maleji și la locuitorii strîmtorilor; cu toate acestea nu iese ce-vă special

pentru dinșii, căci autoriul a aflat aceea-și boală la Tamili, la Bengaleji, la Sichi și la un Nubiean de rasă curată.

La Maleji cuvîntul *latah* are înțeles foarte larg: „cuprinde pe toate persoanele cu o organizare nervoasă deosebită, de la cei cari prin constituția minței lor, par cu totul supuși voinței altora, până la acei cari se ațîță foarte ușor.“

„Iată o pildă: într'o călătorie de a curmezișul peninsulei maleze, în 1875, luai în slujbă un Malez despre cari tovarășii lui spuneau că-î *latah*, deși purtarea și vorba lui nu arată nemică neobișnuit.

„Două-zeci și patru de ceasuri mai pe urmă, slobozeam ca semn de bucurie un foc de artificie și mă pregăteam să mai dau drumul unuia chiar ieu, cînd tînărul mă răpezi cu putete, îmi zmulse torța din mîină, aprinse artificia și căzî cu fața la pămînt scoțînd un țipet fără vre un înțeles, însoțit de semne de frică foarte mari. Mă mîerai foarte tare, căci Malejii sînt foarte blinzi. A doua zi tînărul ieră cu desăvirșire liniștit și ascultătoriu; în această zi, ne imbarcarăm, și, vîzîndu-l pe mal, făcui semn cu mîna ca pentru a-mi luă remas bun. Incepî și iel a scutură nebunește din mîină; riul cîtea, nu-l mai vedeam: chiar atunci, incepuî a șueră și mă mîerai foarte mult, cînd îl văzui iear după ce ieșii din cotitură, căci îl văzui tot dînd din mîină și șuerînd un cîntec european lui cu desăvirșire necunoscut, acel pe care începusem a-l șueră ieu.

„Cîtă-va vreme după aceasta, imi aduseră o femeie maleză destul de bătrînă. Vorbii aproape zece minute, cu dînsa fără să presupun ce-vă deosebit. De o dată, cel ce mi-o adusesse, își lepădă haina: îndată și iea începî a se dezbracă, și s'ar fi dezbrăcat până la piele de nu m'ași fi împotrivit.

„Ceea ce-mi părî cîudat, fu cîuda ce avea femeea pe cel ce pricinnea asemenea ocară pentru sexul iei. Pe cînd se dezbracă, nu încetă cu sudălmile cele mai grele, numîndu-l „porc lepădat“ și mă rugă să-l omor.

„Voiu cită alt caz care s'a sfișit reu: cookul unui

steamer ieră *latah* de cei mai rei. Intr'o zi legănă, pe podul corăbiei, pe copilul lui în brațe, cînd veni un mărinariu care începù, ca cookul, la legănat un butuc de lemn în brațe. Apoi mărinariul azvîrlî lemnul pe o pînză și îl dădea în sus și în jos de a dura, tot așa făcù cookul cu copilul. Mărinariul lăsă pînză și lemnul căzù pe pod, așa făcù și cookul și copilul se omorî căzînd.

„Unul din prietenii miei, locuind la Singapur, îmi povestì că o Maleză *latah* vîzînd pe stăpînă-sa rumpînd un răvaș și aruncîndu-l pe fereastră se grăbi de făcù tot așa și iea cu un pachet de straie nouă ce avea la dînsa.”

Aceste fapte așa de ciudate nu se află numai în America și Malezia, țeri calde; se află și în Siberia, după spusele D-rului Hammond care a luat exemplele observate de niște ofițeri americani.

„Ieram pe fluviul Ussur, aproape de locul unde se unește cu Amurul, în Siberia resăriteană. Cînd soseam la țerm, văzurăm că tovarășul nostru, un căpitan de stat major rus, se apropiase de cîrmaciul, și, fără pricină, îl lovea peste obraz cu palmele. Apoi, cîrmaciul repetă întocmai gestul făcut de căpitan și îl privea plin de minie.

„Lucrul ne părù ciudat. Apoi, văzurăm pe cîrmaciul făcînd un număr foarte mare de asemenea mișcări, pînă ce înțeleserăm de ce ieră vorba. Cîrmaciul suferea de o boală nervoasă care îl silea să imiteze toate mișcările ce vedea. Dacă auzea vre'un sgomot pe aproape, fie din întîmplare, fie făcut a nume de cine-va, cîrmaciul fără de voie îl imită. Călătorii, ca să ridă, grohăeau ca porcii ori imitau alte dobitoace, alții băteau în palme, săreau, aruncau pălăriile pe pod, și bietul cîrmaciul imită întocmai toate gesturile și strigătele.

„Omul părea deștept și în vîrstă de mijloc; cînd am lăsat țermul și am plecat spre vapor, unul din oamenii noștri izbi cușma de pămînt. Cîrmaciul făcù tot așa.

„Mai pe urmă se întîmplă ce-va care ne dovedì cît ieră de nerespunzătoriu de faptele sale. Căpitanul corăbiei, bătînd din palme, se împiedecă din întîmplare și

căzù reu pe pod. Cirmaciul, fără să fi fost atins de căpitan, începù a bate din palme, și, voind să-l imiteze, până la capăt, căzù întocmai ca și căpitanul.

„Căpitanul de stat major ne spuse că boala aceasta iese obișnuită în Siberia, și că a văzut multe cazuri la Iakuțk, în vremea iernelor foarte reci ce se observă pe a colò. Această boală iese cunoscută și Rusia sub numele de *miriașit*.”

(*Revue scientifique*. No. 6, 9 August 1884)

Inteligența animalelor. Citind notele publicate în cele de pe urmă două numere ale revistei văd că sînt încă îndoeli în privința chestiei de pot ori nu mișele să-și cunoască chipul în oglindă.

Am un miș, de patru-spre-zece luni aproape, pe care îl cresc în închisoare; și cît despre dînsul, cel puțin, nu mă îndoesc în această privință. Cînd iese mic, ne făcea să petrecem mult văzîndu-l cum căută alt mișor după oglindă, dacă îi puneam dinnaintea ochilor o oglindă ori oît de mică. Am făcut aceeași cercare punîndu-i înaintea o oglindă ovală lungă de 20 de centimetri. Indată ce-și vede chipul, se face serios, apoi caută în dosul oglinzei. Dacă mutam oglinda depărtînd'o de dînsul, venea până ce apucă a trece în dosul ei și se încredința că nu se află altă mișă acolò; apoi se îndepărtă și nu-și mai bătea capul.

Ași putea povesti al'e dovezi de priceperea lui, dar nu vreau să mă întind prea mult. Este totu-și un punct care ar trebui lămurit: simt mișele plăcere pentru muzică? Fără a îndrăzni să spun că simt cu toată siguranța cred că da.

Cînd mișul meu iese mic, ni s'a părut de mai multe ori că simte plăcere ascultînd ce-vă bine cadentat—depildă, valțul din *Faust*—numai trebuia să fie cîntat foarte sus și curat; chiar ni se părea muzica îl făcea trist, pot zice chiar sentimental. De prisos să mai spun că, după obiceiul mișelor, este foarte simțitor la dezmierdări, și—fiind că trebuie să n'ascund nici cusururile—la lingușiri.

P. Kropotkine.

(*Revue scientifique* No. 6, 9 August 1884).

T. U.